

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Arenen lausunto hallituksen esityksestä laiksi tutkimustietovarannosta

VN/20733/2020

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene pitää lakiesitystä tutkintotietovarannon perustamisesta hyödyllisenä ja tarpeellisenä. Tutkimusta koskevan tiedon kerääminen yhteiseen tietovarantoon helpottaa tietojen saavutettavuutta ja käytettävyyttä. Tutkimustietovaranto myös edistää tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla tuotetun tiedon näkyvyyttä.

Pidämme hyvänä, että tutkimusorganisaatioiden osallistuminen tietovarantoon perustuu vapaaehtoisuuteen. Toivottavaa kuitenkin on, että korkeakoulut ja tutkimuslaitokset liittyvät tietovarantoon mahdollisimman laajalti, jotta varanto kattaa mahdollisimman laajasti Suomessa tehdyn tutkimuksen.

Lakiesityksessä opetus- ja kulttuuriministeriö ja tutkimusorganisaatiot toimivat yhdessä tietovarannon rekisterinpitäjinä. Arene pitää esitettyä järjestelyä hyvänä, sillä se on todennäköisesti työmäärältään kevyin tapa järjestää tietovarannon ylläpito.

Lisäksi esitämme seuraavat yksityiskohtaiset huomiot:

Tiedonkäsittelyn lainmukaisuus ammattikorkeakouluissa

Lakiesityksen luvussa 2.3.3. henkilötietojen käsittelystä todetaan, että *”Vastaavasti keskeisten tutkimustoimijoiden, kuten korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja tutkimusta rahoittavien tahojen toimivaltaan kuuluu luonnollisesti sellainen tieteellisen tutkimuksen edellytysten edistäminen, mitä tutkimustietovarannolla toteutetaan (Yliopistolaki 558/2009 2 §, Laki Suomen Akatemiasta 2009/922 2 §, Säätölaki 487/2015 2 §)”*.

Ammattikorkeakoulujen osalta on epäselvää, kuvaako edellä mainittu kirjaus ammattikorkeakouluille laissa määriteltyjä tehtäviä. Ammattikorkeakoululain 4 § 2 momentissa todetaan *”-- työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa.”* Ammattikorkeakoululain kirjausta ei mainita lain perusteluissa eikä säädösperusta ole tältä osin selvä.

Arene esittää, että lakiesityksessä tuodaan selkeästi esiin säädöspohja, jonka perusteella ammattikorkeakoulu voi toteuttaa esitetyn tiedonkäsittelyn lain mukaisesti.

Rekisterinpitäjyys ja tietojen luovutus

Lakiesityksen luvussa 2.3.2. mainitaan kolmannet osapuolet mahdollisina tietolähteinä, joiden järjestelmistä voidaan siirtää tietoja tutkimustietovarantoon. Rekisterinpitäjyyttä koskevine pykälien perusteella opetus- ja kulttuuriministeriö on ainut taho, joka voi tehdä muokkauksia ja korjauksia näihin tietoihin. Tätä vastuuta olisi syytä tarkentaa lain 5 § 5 momenttia koskevassa pykäläkohtaisessa perustelussa.

Arene on huolissaan siitä, miten varmistetaan tietovarannossa olevien tietojen yhdistelyn, korjaamisen ja täydentämisen toteutumisen. Erityisesti huolta aiheuttaa tietojen yhdistely ja yhteensopivuuden varmistaminen tilanteessa, jossa muutokset tehdään tutkimusorganisaation omassa järjestelmässä ja josta niiden tulisi siirtyä tietovarantoon. Lisäksi huolta aiheuttaa se, miten jouhevasti korjaukset ja täydennykset puutteellisiin tietoihin saadaan korjattua tietovarannossa.

Tietojen luovutuksen osalta Arene korostaa, että tutkijoiden tietojen tulee olla tutkimustietovarannossa suljettuna ulkopuolisilta, kunnes tutkija päättää itse avata tietonsa näkyville määrittelemälleen yleisölle. Näin noudatetaan GDPR:n mukaista lähtökohtaa, jossa yksilö päättää itse tietojensa avoimuudesta.

Tutkimusluvut

Säädöskohtaisten perusteluiden 3 § todetaan, että tutkimustietovarantoon lisättäisiin kuvailutietojen lisäksi myös varsinaiseen tutkimukseen liittyvä tietoja, kuten tutkimussuunnitelmia ja tutkimuslupia.

Tutkimusluvista ei säädellä lainsäädännössä eikä niistä ole sovittu tutkimuseettisissä periaatteissa. Tutkimuslupa ei kuvaa tutkimusta, se ei ole osa tutkimusaineistoa tai tuloksia. Arene katsoo, ettei tietovarantoon tulisi tallentaa tutkimuslupia.

Tietovarantoon osallistumisen kustannukset

Tutkimustietovaranto on esimerkki hyvää tarkoittavasta uudistuksesta, joka samalla lisää pysyvällä tavalla ammattikorkeakoulujen tehtäviä ja kustannuksia. Tietovarantoon liittyminen edellyttää tietojärjestelmien välistä integraatiota ja tietojen syöttäminen järjestelmään edellyttää henkilöstöresursseja.

Toinen kustannuksiin liittyvä kysymys koskee tutkijaprofiileja. Tutkimustietovarannossa tutkijaprofiilien kautta tutkijan ja tutkimuksen näkyvyys on tärkeä osa tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Ammattikorkeakouluissa ei tällä hetkellä kerätä tutkijaprofiiliin sisältyviä tietoja, eivätkä käytössä olevat järjestelmät tue tällaisten tietojen keräämistä tai tiedot ovat hajallaan eri järjestelmissä. Täysipainoinen tietovarantoon osallistuminen edellyttää monelta ammattikorkeakoululta tietojärjestelmiin kohdistuvia muutoksia, joilla on merkittäviä

kustannusvaikutuksia. Ilma niitä vaarana on, että tietojen tallentaminen tutkimustietovarantoon ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotyöstä jää yksittäisten henkilöiden varaan, eikä ole mahdollista systemaattisesti siirtää tietoja organisaatiosta tutkimustietovarantoon.

Arene kiinnittää vakavaa huomiota siihen, että pieniltä näyttävät lisätehtävät vaativat yhdessä suuria resursseja, jotka ovat pois perustehtävistä koulutuksesta ja TKI-toiminnasta.

Lisäksi esitämme lakiesityksessä selvennettäväksi, onko tutkimusorganisaatioilla oikeus periä maksuja sellaisista aineistoista, joiden toimittaminen aineiston pyytäjälle edellyttää erillistä tiedon hakuja ja etsintää tietokannoista.

Mervi Vidgrén
puheenjohtaja

Petri Lempinen
toiminnanjohtaja

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry